

Heidi Kajavalta

KAKSI KOTIA
VUOROASUMINEN LAPSEN NÄKÖKULMASTA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2014

KAKSI KOTIA, LASTEN KOKEMUKSIA VUOROASUMISESTA

Kajavalta, Heidi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
marraskuu 2014
Ohjaaja: Rajaniemi, Kari
Sivumäärä: 51
Liitteitä: 6

Asiasanat: vuoroasuminen, uusperhe, lapsen huolto, lapsen asuminen

Halusin tehdä opinnäytteen aiheesta, josta olisi apua sosiaalialan ammattilaisille. Työn teema löytyi kartoittamalla sosiaaliviraston tutkimustarpeita. Tutkin opinnäytteessäni vuoroasumislasten kokemuksia vuoroasumisesta.

Pyrin selvittämään kahden kodin lapsen näkökulmasta vuoroasumisen hyviä ja huonoja puolia. Lisäksi tutkin näiden lasten hyvinvointia, tyytyväisyyttä ja ajatuksia vanhempien erosta. Tutkimusaineisto kerättiin yhdessä Rauman kaupungin sosiaali- ja terveystalouden alaisten lastenvalvojien kanssa.

Lapsen huoltoa, tapaamista, elatusta ja asumista säätelevät eri lait. Tutkimuksessani perehdyin näihin lakeihin ja siihen, miten ne vaikuttavat vuoroasumisessa. Vuoroasumiseen päädytään usein eron seurauksena, mutta on myös lapsia, jotka ovat aina asuneet kahdessa kodissa. Lain mukaan lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja tapaamisoikeus on aina lapsen oikeus.

Opinnäytetyöni hyötynä oli saada lapsen ääni kuuluviin sekä tuoretta tietoa siitä, miten lapsi kokee kahdessa kodissa asumisen. Toivon, että työlläni saatava tieto palvelee Rauman sosiaalialan viranomaisia, kun he tekevät päätöksiä lapsen eduksi.

Ammatillisen kehittymisen kannalta koin tärkeäksi, että opinnäytteessä oli mahdollisuus toteuttaa osaamista sosiaalialan konkreettisilla ammattivälineillä sekä käyttää myös muita opiskeltuja työmenetelmiä tutkimusta tehdessäni. Yhtä tärkeää oli päästä lapsen kokemusmaailmaan mukaan haastatteluiden kautta. Tutkimusta oli rajattu koskemaan vain lapsia, jotta lapsilähtöisyys korostui.

CHILD'S TWO HOMES; DUAL RESIDENCY FROM CHILD'S PERSPECTIVE

Kajavalta, Heidi

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

November 2014

Supervisor: Rajaniemi, Kari

Number of pages: 51

Appendices: 6

Keywords: dual residence, reconstituted family, child welfare, living arrangements

The purpose of this thesis was to study how children in dual residence families experience post-divorce life. The aim was to establish what the benefits as well as the disadvantages of shared physical custody are from a child's point of view.

This study also discusses children's well-being and satisfaction with the post-divorce family life and their overall thoughts about their parents' divorce and their experiences of the family splitting up. The topic for this thesis was chosen by mapping the Social Welfare Office's research needs. The results of this study can be used by the practitioners employed in the field of Social Services.

This was a qualitative study. Study material was mainly gathered by interviewing children who had experience of shared residential custody. Besides these interviews the material of the study also comprised legislation and juridical literature on the topic. There are specific laws that mandate a child's welfare, visitation, support and habitation. This study reviews these laws and discusses the impact these laws have on dual residence living arrangements. Most commonly families end up choosing the dual residence arrangement after a divorce, but, however, there are children who have always lived in two different families. According to the law a child has a right to both parents and his/her visitation right cannot be denied in any circumstances.

The main benefit of this study was to point out that children do have a right to be heard. Moreover, this study provides new information on children's perceptions of shared physical custody and dual residence arrangement. This information will be available and most likely also useful when the authorities at Rauma Social Services Department are making decisions for the benefit of children of divorce families.

The whole study as a project was an important opportunity for the author not only to use the practices learned through training but also the professional tools employed in the field of social services. The premise underpinning this study was to enter the child's world through listening effectively what they had to say in the interviews. In order to emphasize the child-focused orientation of this study it was solely restricted to children.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VUOROASUMINEN.....	7
2.1	Vuoroasumisen käytännöt.....	7
2.2	Vuoroasumisen edellytyksiä.....	8
2.3	Lastenvalvoja tukena vuoroasumisessa.....	8
3	LAKI LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISESTA.....	10
3.1	Lapsen huolto.....	10
3.2	Tapaamissopimus.....	11
4	LAPSEN OIKEUKSISTA.....	14
4.1	Lapsen tapaamisoikeus.....	14
4.2	Lapsen kuulemisesta.....	14
5	VANHEMMUUS VUOROASUMISESSA.....	17
5.1	Yhteishuoltajuus.....	17
5.1.1	Rajoitettu yhteishuolto.....	17
5.1.2	Oheishuoltajuus.....	18
5.2	Yksinhuolto.....	18
5.3	Lähivanhempi ja etävanhempi.....	19
6	PERHEMUODOT.....	20
7	LAPSI UUSPERHEESSÄ.....	21
7.1	Perheen määrittely.....	21
7.2	Uusperhe ja arkiperhe.....	22
7.3	Lapsen sopeutuminen uusperheen jäseneksi.....	22
8	PUOLIKAS VANHEMMUUS.....	25
9	LASTEN NÄKÖKULMAN TUTKIMINEN.....	26
9.1	Aineiston hankinta.....	26
9.2	Tutkimusmenetelmä.....	28
9.3	Tutkimuksen toteuttaminen.....	29
10	VUOROASUMINEN RAUMALAISPERHEISSÄ.....	30
10.1	Tutkimuksen tulokset.....	30
10.1.1	Hyviä asioita kahdessa kodissa.....	31
10.1.2	Huonoja asioita kahdessa kodissa.....	33
11	ANALYYSI JA TYÖELÄMÄ YHTEYS.....	37
11.1	Vanhemmuus jatkuu erosta huolimatta.....	37
11.2	Perhepiirrokset.....	38
11.2.1	Ammatillinen kehittyminen.....	39
	LÄHTEET.....	41

1 JOHDANTO

Perinteisen ihanteen mukaan äiti ja isä elävät yhdessä joko avioliitossa tai avoliitossa. Ydinperhe on lapsiperhe, yhteisö, jossa saman katon alla asuvat biologiset vanhemmat ja lapset. Länsimaissa ydinperheestä tuli eräänlainen ihanne 1900-luvun puolivälissä. Ydinperhe kehittyi kahdesta ilmiöstä: äidin ja lapsen suhteen korostamisesta ja rakkausavioliitoista. (Utrio, 2000, 7)

Oma perhekäsitykseni joutui murrokseen muutamia vuosia sitten. Olin tilanteessa, jossa aloin rakentaa uusperhettä eikä minulla ollut aavistustakaan, mitä se oikeasti tarkoitti. Ajattelin, ettei käsitteellä ollut niinkään merkitystä, vaan tärkeämpää oli rakentaa tavallista perhettä ympärillä olevista ihmisistä, jotka tulivat uuden puolisoni mukana.

Minun yhden vanhemman perheeni muuttui kertaheitolla suurperheeksi, johon kuului itseni ja lapseni lisäksi puolisoni ja hänen kaksi lastaan, mutta myös lasten biologinen äiti. Tämän asian sisäistämiseen kului itseltäni hetki aikaa.

Aluksi otin paljon mallia ydinperheestä ja yritin saada perheeni mahtumaan samaan muottiin ydinperheen kanssa. Ajattelin, että asioiden pitää mennä oikein ja tuntua oikealta. Huomasin pian, että jos haluan saada toimivan perheen, jossa kaikilla aikuisilla ja lapsilla on hyvä olla, ainakin suurimman osan ajasta, minun on hylättävä entiset ajatukseni siitä, millainen perheen pitäisi olla.

Kun muutaman vuoden kipuilun jälkeen annoin itselleni luvan rakentaa tavallisen perheen sijasta uusperhettä, huomasin, että uusperheessä on kaikki mahdollista. Näin kirjoittaa myös Leena Mäkijärvi kirjassaan Viikonloppulapsi (Mäkijärvi, 1996, 127). Unohdin perinteet ja keräsin lasten kanssa yhdessä paperille ajatuksia meidän perheestä ja siitä, minkälainen meidän perhe on nyt ja ennen kaikkea, ketkä kuuluvat lasten mielestä perheeseen. Vasta silloin ymmärsin oman roolini, että oma tehtäväni on äitipuolena tukea uuslapsieni ja biologisen äidin suhdetta. Samasta tärkeästä asiasta kirjoittaa Maija Rauha, Äitipuolen käsikirjassaan. (Rauha, 2003, 185)

Näiden kolmen vuoden uusperhe ajatusten ja kokemusten siivittämänä oli mielenkiintoista lähteä tutkimaan, mitä lapset todella ajattelevat vuoroasumisesta. Tulevaisuudessa jää nähtäväksi, kuinka kahden kodin lapset kiinnittyvät yhteiskuntaan ja korostuvatko heidän omissa perheissään ydinperhe- vai uusperhemalli.

2 VUOROASUMINEN

2.1 Vuoroasumisen käytännöt

Lapsen huoltoa, tapaamista, elatusta ja asumista säätelevät eri lait. Tutkimuksessani perehdyin näihin lakeihin ja siihen, miten ne vaikuttavat vuoroasumisessa. Vuoroasumiseen päädytään usein eron seurauksena, mutta on myös lapsia, jotka ovat aina asuneet kahdessa kodissa. Vuoroasumisessa lapsi ei yhtäjaksoisesti asu samassa kodissa, vaan vuorotellen kummankin vanhemman luona, yleensä ennalta sovittuina ajanjaksoina.

Lastensuojelulain mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta annetussa laissa säädetään. (Lastensuojelulaki 683/1983, 2§)

Suomessa noin 30 000 lasta kokee vuosittain vanhempiensa avio- tai avoeron. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen THL:n tilastojen mukaan vuonna 2009 avioeroon päätyi 13 527 avioliittoa. (THL, www-sivut, 2014)

Lasten vuoroasuminen yleistyy. Oletuksena on, että vuoroasumisella pyritään tasa-arvoisuuden vanhempien kesken ja takaamaan lapsen oikeus molempiin vanhempiin. Raumalla lastenvalvoja Maija Ikonen ajattelee vuoroasumisen lisääntyneen vanhempien valvutuneisuuden myötä ja he haluavat pitää oikeuksista ja velvollisuuksista kiinni erosta huolimatta.

Suomessa vuoroasumisen yleinen käytäntö on, että lapsi vaihtaa kotia. Joissain tapauksissa lapset asuvat yhdessä kodissa ja vanhemmat vaihtavat vuorotellen asuinpaikkaa. Tämä on kuitenkin Suomessa vielä melko harvinaista. Haastattelun ajankohtana lastenvalvojen tiedossa oli 29 perhettä joissa vuoroasumisessa asuvia lapsia oli 37. Koko Suomessa vuoroasumisessa asuu noin 50 000 lasta. (Suplin www-sivut, 2014)

Ikä vaikuttaa myös vuoroasumiskäytännössä. Vuoroasuminen ei yleensä ole lapsen edun mukaista, jos lapsi on alle 3-vuotias. Pienen lapsen perusturvallisuuden ja kiintymyssuhteiden kehittymisen vuoksi oletetaan, ettei hänen lähihoitajansa vaihdu kovin usein. (Aaltonen, ym.2007, 23)

2.2 Vuoroasumisen edellytyksiä

Lastenvalvojat Maija Ikonen ja Taina Engblom Rauman sosiaalivirastosta ovat listanneet vuoroasumisen tärkeimpiä edellytyksiä: Toimiva vuoroasuminen on mahdollista, kun vanhemmat ovat päätyneet vuoroasumiseen yksimielisesti ensisijaisena perustanaan lapsen tarpeet. Tällä ajatuksella vuoroasumiselle luodaan hyvä pohja.

Vuoroasumisessa vanhemmat sitoutuvat jakamaan vanhemmuuden sekä ottavat vastuun ja huolehtivat lapsen käytännön elämän sujumisesta. Vanhemmat huolehtivat yhdessä vuorotellen lapsen kuljettamisesta, tarvittavista koulutavaroista, harrastuskuiluista ja aikatauluista. Lisäksi vanhemmat yhdessä sopivat tarpeellisten vaatteiden ja varusteiden hankinnasta ja rahoittamisesta. Yksi tärkeä edellytys toimivassa vuoroasumisessa on, että vanhempien välit ovat hyvät ja heidän välisensä yhteistyö toimii. (Ikonen, Engblom)

Vanhempien keskinäinen vuorovaikutus on myös tärkeä edellytys onnistuneessa vuoroasumisessa. Kahden kodin vastuulliset vanhemmat välittävät toisilleen avoimesti tietoja siitä, mitä toisessa kodissa tapahtuu. Yhtä tärkeää on, että vanhempien kasvatukselliset lähtökohdat ovat lähellä toisiaan. Lisäksi vanhempien on otettava huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja taidot. Lapsen on pystyttävä ikänsä puolesta hahmottamaan elämäänsä ja vuoroasumista. (Ikonen, Engblom)

2.3 Lastenvalvoja tukena vuoroasumisessa

Vuoroasumista voi toteuttaa monella tavalla ja vanhemmilla on sopimusvapaus järjestettäessä lapsen asioita. Vanhemmat sopivat tapaamis-, elatus-, ja asumisjärjeste-

lyistä lastenvalvojan luona. Vuoroasumista voidaan toteuttaa myös ilman kirjallista sopimusta.

Vanhempien velvollisuutena on etsiä ratkaisuja lapsen parasta ajatellen. Lastenvalvoja auttaa vanhempia ratkaisemaan tapaamis-, huolto-, ja asumisasiat lapsen edun mukaisesti myös pidemmällä aikavälillä. Vanhempien päästessä keskenään yhteisymmärrykseen lapsen asioista, lastenvalvoja vahvistaa sopimuksen. Jos sopimukseen ei päästä, asia voidaan tarvittaessa viedä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Sopimus lapsen asumisesta on aina voimassa toistaiseksi. (Sosiaaliportin www-sivut, 2013)

Suomalainen palvelujärjestelmä tarjoaa vanhemmille useita mahdollisuuksia ratkaista lapsen asiat sovinnollisesti. Lastenvalvoja toimii vanhempien tukena lapsen huolto ja tapaamisasioista sovittaessa. Raumalla lastenvalvojan tehtäviin luetaan isyyden tunnustaminen ja selvittäminen, lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeussopimuksen sekä lapsen elatussopimuksen tekeminen. Lastenvalvojan asiakkaana ei ole vain lapsi, vaan koko perhe. (Rauman kaupungin www-sivut, 2014)

Lapsen elatukseen tai lapsen huolto-, asumis- ja tapaamisoikeusasioihin liittyviä tehtäviä saattaa kunnassa hoitaa myös muulla kuin lastenvalvojan virkanimikkeellä toimiva viranomainen, kuten sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä-lastenvalvoja tai perhepalvelujohtaja. Joka tapauksessa viranomainen, joka huolehtii lapsen edun ja oikeuden toteutumisesta. (Sosiaaliportin www-sivut, 2013)

Lastenvalvojan tehtävät saattaa vaihdella kuntakohtaisesti. Rauman lastenvalvojat Maija Ikonen ja Taina Engblom kertovat vuoroasumisen järjestelyissä olevan tärkeitä vanhempien sopimus ja yhteisymmärrys. Vuoroasumisessa lastenvalvojan tärkeimmäksi tehtäväksi he nimeävät perheen kokonaisvaltaisen tukemisen.

3 LAKI LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISESTA

3.1 Lapsen huolto

Lapsen huollolla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitoa. Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Vanhemmat sopivat huoltajuudesta yhteisesti tai yksin toiselle. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361 1§)

Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Huoltajalla on oikeus saada tietoa lasta koskevista asioista eri viranomaisilta ja huoltaja myös edustaa lasta häntä koskevassa asiassa. Lisäksi lapsen huoltaja toimii holhoustoimilain nojalla lapsen edunvalvojana hoitaen lapsen taloudellisia asioita. (Laki holhoustoimesta 1999/442 4§)

Lasta tulee kasvattaa siten, että hän saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361 1§)

Sosiaaliportin Lastensuojelun käsikirjassa korostetaan, että lapsen huoltomuodolla ei ole vaikutusta vanhempien verotukseen, eikä sosiaaliturvaan. Huoltomuoto ei myöskään vaikuta lapsen oikeuteen tavata muualla asuvaa vanhempansa eikä vanhemman velvollisuuteen huolehtia lapsen elatuksesta.

Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta tai sitä ennen, jos hän menee avioliittoon. Eli jos jompi kumpi vanhemmista eron jälkeen haluaa tehdä sopimuksen, jossa hänellä ei ole elatusvelvollisuutta lapseen, sopimus ei ole lainvoimainen. Vanhemman elatusvelvollisuus päättyy, jos lapsi adoptoidaan.

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, jossa korostuvat myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapsen huollolla tarkoitetaan hyvää hoitoa ja kasvatusta sekä lap-

sen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellista valvontaa ja huolenpitoa. Tärkeää on turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö ja myös lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Sopimus lapsen huollosta on aina voimassa toistaiseksi. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361 12§)

3.2 Tapaamissopimus

Vanhempien on tärkeää tehdä sopimus vuoroasumisesta virallisesti. Jotta sopimus olisi pakkotäytäntöönpanokelpoinen, se on laadittava kirjallisesti oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisella lomakkeella. Vahvistettu sopimus vastaa lainvoimallista tuomioistuimen antamaa ratkaisua. (Sosiaaliportin www-sivut, 2014)

Sopimus tapaamisesta ja yhteydenpidosta on vanhempien välinen sopimus, jossa sovitaan yhteisistä pelisäännöistä, mutta jossa korostuu kirjattuna sopimus siitä, miten lapsi tapaa vanhempaa, jonka luona hän ei asu. Tapaamisista voidaan sopia porrastetusti lapsen ikäkausien mukaan. Sopimus voi olla myös määräaikainen, jolloin määräajan täytyttyä tapaamissopimus päivitetään ja tilannetta tarkastellaan uudelleen. (Sosiaaliportin www-sivut, 2014)

Tapaamissopimuksessa voidaan sopia lapsen viikkorytmistä, soitto, ja tekstiviestiyhteydenpidoista, harrastuksista, kuljettamisesta ja kustannuksista sekä viikkorytmin lisäksi juhlapyhien ja lomien vietosta. Näistä asioista sovittaessa on hyvä ottaa huomioon lapsen ikä, koulu, päivähoido, harrastukset ja vanhempien kotien välinen etäisyys.

Erityisestä syystä tapaamiset voivat olla myös tuettuja tai valvottuja. Valvottuja tapaamisia järjestetään erityisen tuen tarpeessa olevalle vanhemmalle tai vanhemmille. Valvotussa tapaamisessa ulkopuolinen työntekijä on läsnä koko ajan. (Sosiaaliportin www-sivut, 2014)

Tapaamissopimukseen on suositeltavaa kirjata tapaamisia koskevat asiat mahdollisimman tarkasti. Ajasta ja paikasta voidaan kirjata myös yksityiskohtaisesti esimerkiksi näin: ”Lapsella on oikeus tapaamiseen joka kuukauden parittomana viikkona

keskiviikosta klo 17:00 sunnuntaihin klo 18:00.” Lapsen noutamisesta ja palauttamisesta voidaan kirjata myös tarkasti esimerkiksi näin: ”Isä noutaa lapsen päiväkodista parittoman viikon keskiviikkoina ja kuljettaa lapsen äidin luokse sunnuntaina.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361 12§)

Vanhemmilla on sopimusvapaus. Se tarkoittaa, että esteen sattuessa vanhemmat voivat sopia toisenlaisesta järjestelystä ja muuttaa sopimuksessa mainittuja asioita, jos se sopii kummallekin osapuolelle. Tämä kuitenkin edellyttää yhteistyötä ja joustavuutta molemmilta vanhemmilta. (Sosiaaliportin www-sivut, 2014)

Sopimus on molempien vanhempien ja myös lapsen etu, jotta tapaamiset toteutuisivat sovitusti ja sopuisasti. Jos vanhemmat eivät onnistu tekemään tapaamissopimusta, on asia vietävä käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta voidaan muuttaa uudella sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos olosuhteet ovat sopimuksen vahvistamisen tai päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet tai jos tähän muutoin on aihetta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361 12§)

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen tai sosiaalitoimen vahvistaman sopimuksen täytäntöönpanoa voidaan vaatia tuomioistuimessa, jos päätöstä tai sopimusta ei ole noudatettu. Täytäntöönpanoa haetaan lapsen tai hakijan vastapuolen asuinpaikan käräjäoikeudelta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983 12§)

Rauman lastensuojelutyön päällikkö Johanna Ylikoski kertoo sanomalehti Länsi-Suomessa julkaistussa haastattelussa (2014) lasten huolto- ja tapaamisasioiden näkyvän lastensuojelun arjessa. Ylikosken mukaan vuonna 2013 Rauman lastensuojeluun tuli 30 lastensuojeluilmoitusta, joissa yhtenä syynä oli lasten huolto- ja tapaamisriita-
asia.

Ylikoski kertoo samassa haastattelussa, että Rauman lastensuojelussa on otettu käyttöön uusi sovittelumenettely, jossa korostuu työparityöskentely käräjätuomarin kanssa. Uudella asiantuntija-avusteisella sovittelumenettelyllä pyritään pitämään esillä

lapsen näkökulmaa. Ylikoski toivoo uuden käytännön vähentävän lastensuojelussa muun muassa käräjäoikeuden pyytämiä olosuhdeselvityksiä.

4 LAPSEN OIKEUKSISTA

4.1 Lapsen tapaamisoikeus

Lain mukaan lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa ja tapaamisoikeus on aina lapsen oikeus. Lapsen tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.

Tapaamisoikeus ei tarkoita lapsen pakkoa tavata toista vanhempaa ja siksi tapaamisoikeudesta sopimisessa on tärkeää lapsen edun mukainen joustavuus. Lapsen mielipidettä on kunnioitettava. (Mäkijärvi 1995, 127)

Lapsen tapaamisoikeuden turvaaminen on kummankin vanhemman vastuulla. Kaikki lapsen huoltolaissa hyvälle huollolle asetetut kriteerit koskevat myös tapaamisoikeutta. Lapsella on oikeus tavata vanhempansa, vaikka hän ei olisi lapsen huoltaja. Tapaamisoikeus voidaan vahvistaa vain lapsen ja vanhemman välille. (Lapsen sosiaalihuoltolaki)

Suomen lain mukaan lapsi voi olla virallisesti kirjoilla vain yhdessä osoitteessa. Lapsen koulu, koulukuljetukset ja päivähoitopaikka määräytyvät lapsen asuinpaikan mukaan. Lapsen asuinkunnan lastenvalvoja vahvistaa sopimuksen, jos se ei ole lapsen edun vastainen. Lapsen harrastukset ja muut sosiaaliset suhteet on hyvä huomioida myös. (Lastensuojelun käsikirja, Sosiaaliportin www-sivut 2014)

Lapsilisää maksetaan vain sille vanhemmalle, jonka luona lapsi virallisesti asuu. Asumistukea sekä muita etuuksia myönnettäessä lapsi voidaan ottaa huomioon vain toisen vanhemman ruokakunnan jäsenenä. (Kela, www-sivut, 2013)

4.2 Lapsen kuulemisesta

Lapsen huoltolain mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, jos ei ole aihetta olettaa, että tämä ratkaisu olisi vastoin lapsen etua. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361

11§) Eli lapsen omat toivomukset asumisen ja tapaamisten suhteen tulee selvittää vain tietyissä tilanteissa.

Asiantuntijalakimies S. Hakalehto–Wainio kirjoittaa Mannerheimin lastensuojeluliiton jäsenlehdessä, (2013, 41) että lapsen osallisuutta rajoitetaan usein vetoamalla siihen, että kuuleminen on lapselle raskasta. Hän korostaa, että lapsen kuulemisen rajaamisen sijaan tulisi pohtia, miten lasta voi kuulla niin, että tilanne on lapselle turvallinen ja tilanteet, joissa lasta ei kuulla, pitää perustella asianmukaisesti. Hakalehto-Wainion mielestä lapsen näkemyksen huomioon ottaminen päätöksenteossa on jostain syystä ymmärretty lasten päätösvallaksi ja jopa vastuun siirtämiseksi lapselle.

Lasten vuoroasumisesta väitöskirjan kirjoittanut Hennariikka Linnavuoren mukaan taas lapsen kuuntelemista lasta koskevissa päätöksissä on alettu pitää yhä tärkeämpänä, jotta lapsen kokemusmaailmaa pystyttäisiin ymmärtämään paremmin. (Linnavuori 2007) Linnavuori kirjoittaa, että lapsen näkökulmaa korostavat viranomaiset ja muut päätöksentekijät, jotka uskovat, että lapset ovat itse parhaita informaation lähteitä heitä koskevissa asioissa.

Perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (Perustuslaki 1999/731 6§) Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan jokaisella lapsella joka kykenee muodostamaan näkemyksensä, on oikeus oman näkemyksensä vapaaseen ilmaisemiseen kaikissa häntä koskevissa asioissa.

Hakalehto-Wainio sanoo, että vuoden 1983 Lapsenhuoltolaki on osittain vanhentunut ja ristiriidassa perustuslain ja lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. Hän kirjoittaa, että lapsen näkemys on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti erityisesti huolto- ja tapaamisriita-asioiden ratkaisussa. 12 artiklan tarkoituksena on varmistaa lasten mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon itseään ja lapsia yleisesti koskevissa asioissa ja tehdä tästä luonteva osa lapsen arkea.

Lastenhuoltolain mukaan lapsella ei ole itsemääräämisoikeutta oman huoltonsa, asumisensa tai tapaamisoikeutensa suhteen. (Lastenhuoltolaki 361/1983 huoltajan tehtävät 4§) Lapsi ei siis voi päättää vuoroasumisesta, mutta lapsen kanta tulee ottaa

huomioon päätöstä vuoroasumisesta tehtäessä. Samaa ajatusta myös Hakalehto-Wainio painottaa: ”Lapsen etu ei ole yhtä kuin lapsen tahto, mutta lapsen ajatukset ja toiveet ovat tärkeä ja keskeinen asia, joka on otettava huomioon.

5 VANHEMMUUS VUOROASUMISESSA

5.1 Yhteishuoltajuus

Vuoroasuminen ei edellytä vanhemmilta yhteishuoltajuutta, mutta useimmiten molemmat vanhemmat ovat huoltajia, kun lapsella on kaksi kotia. Yhteishuoltajuudessa molemmat vanhemmat ovat vastuussa lapsen hullosta ja heidän on kyettävä tekemään yhteisiä päätöksiä lapsen asioissa lapsen edun mukaisesti. Yhteishuolto edellyttää vanhempien yhteistoimintaa lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Yhteishuolto jakaa mielipiteitä. Lea Pulkkinen (2001, 189) kritisoi automaattista yhteishuoltajuutta, ilman että asiantuntijat ovat tarkastelleet, onko yhteishuoltajuus todellisuudessa lapsen edun mukainen vaihtoehto.

Yhteishuollossa huoltajat päättävät yhdessä lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta, kansalaisuudesta, äidinkielestä, nimestä, uskonnosta, terveydenhuollosta, päivähoitosta/koulunkäynnistä, passista sekä muista lapsen henkilökohtaisista asioista. (Sosiaaliportin www-sivut, 2013)

Tavallisesti lapsi asuu toisen huoltajan luona ja tapaa toista vanhempaansa. Lapsen kanssa asuva huolehtii lapsen päivittäisestä hoidosta ja huolenpidosta. Molemmat vanhemmat saavat tietoja lapsesta päiväkodista, koulusta ja terveydenhoitohenkilökunnalta. (Taskinen, 2002, 24)

5.1.1 Rajoitettu yhteishuolto

Lapsen ollessa vanhempiensa yhteisessä huollossa tuomioistuin voi päättää huoltajien välisestä tehtävien jaosta eli antaa päätösvallan yksin toiselle vanhemmalle. Tällainen tuomioistuimen tehtäväjakomääräys voi koskea päätöksentekoa esimerkiksi nimestä, päivähoitopaikasta, koulusta, terveydenhoidosta, uskonnosta ja/tai passista. Väestörekisteriin kirjataan tieto siitä, että "huolto on jaettu". Lapsen huoltaja joutuu todistamaan huoltajan oikeutensa tuomioistuimen päätöksellä viranomaisten kanssa asioidessaan. (Taskinen, 2002, 25 - 26)

5.1.2 Oheishuoltajuus

Oheishuoltajuudessa lapsen huolto on määrätty tuomioistuimen päätöksellä vanhempien tai vanhemman lisäksi jollekin muulle henkilölle, esimerkiksi isovanhemmalle, sijaisvanhemmalle, muulle sukulaiselle tai vanhemman uudelle puolisolle. (Lastenhuoltolaki 9 § 2 mom.) Oheishuoltaja mahdollisuutta voidaan käyttää, jos lapsen arkisista asioiden hoidosta ja huolenpidosta eivät vanhemmat yksin selviä.

Oheishuoltajuudessa elatusvelvollisuus ei siirry oheishuoltajalle. Eli oheishuoltaja ei ole taloudellisesti velvollinen huolehtimaan lapsen tarpeista, vaan osallistuu hoitoon ja kasvatukseen. Lain mukaan vanhemmat ovat velvollisia elättämään lapsen. Oheishuoltaja voi halutessaan osallistua lapsen elatukseen, mutta siitä on tehtävä erillinen päätös selvityksineen. (Taskinen, 2002, 26)

Kun lapsi on yhteishuollossa, tarvitaan molempien vanhempien suostumus haettaessa lapselle passia. Sama koskee myös sukunimen muuttamista ja päätöstä lapsen uskonnosta. (Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tiedote)

5.2 Yksinhuolto

Kun vain toinen vanhemmista on lapsen huoltaja, voi hän yksin tehdä lasta koskevat päätökset. Viranomaiset (esim. päiväkotit, koulu, terveydenhoito, sosiaalitoimi) antavat lasta koskevat tiedot vain huoltajalle ja vain huoltajan erikseen antamalla luvalla toiselle vanhemmalle.

Lapsen ollessa vain toisen vanhemman huollossa, huoltaja voi käyttää yksin päätösvaltaa lapsen asioissa, kuten vaihtaa lapsen sukunimen ja edustaa lasta tämän henkilökohtaisissa asioissa. Yksinhuoltaja voi valita lapsen asuinpaikan. (Taskinen, 2002, 26)

Lapsen kanssa asuvan huoltajan on autettava lasta tapaamaan toista vanhempaansa. Lapsen tapaamisoikeuden turvaaminen on molempien vanhempien tehtävä. Toiselle vanhemmalle voidaan kuitenkin vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen pää-

töksellä vahvistaa oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta. (Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tiedote)

5.3 Lähivanhempi ja etävanhempi

Kuten edellä olen viitannut, lapsella voi olla vain yksi virallinen osoite. Usein vanhempi, jonka luona lapsi tai lapset asuvat virallisesti, on lähivanhempi. Etävanhempi on tapaava vanhempi, jolla usein on myös elatusvastuu. (Rauha, 2003 13-14)

Lähivanhempi saa lain mukaan nostaa Kelan myöntämää lapsilisää. Vanhemmat voivat myös sopia asiasta keskenään. Lisäksi yleistä asumistukea saava lähivanhempi saa asumistukeen yksinhuoltajakorotuksen, jos asuu asunnossa yksin vain lasten kanssa.

Avo- tai avioliiton solmittuaan, lähivanhempi menettää yksinhuoltajakorotuksen. Myös hoitomaksut tarkistetaan. Elatusapu on rahallinen korvaus toiselle vanhemmalle lapsen huoltomenoihin. Elatustukea maksaa Kela. Erityisistä syistä Kela voi osallistua elatusavun maksamiseen. (Kelan www-sivut, 2014)

Etävanhemman hakiessa yleistä asumistukea, etävanhemmalla ei katsota olevan samassa taloudessa asuvia lapsia, joka muuten vaikuttaisi asumiestuen määrään. Sosiaaliturvassa lasten elatusvelvollisuus otetaan huomioon. (Kelan www-sivut, 2014)

Monet vuorotellen vanhempiansa luona asuvista lapsista näkyvät tilastoissa yksinhuoltajaperheissä asuvina. Asiointi lastenvalvojan luona ei ole pakollista.

6 PERHEMUODOT

Mikäli lapset eivät ole täysi-ikäisiä, eli ovat alle 18-vuotiaita, perhettä kutsutaan lapsiperheeksi. Tilastokeskuksen perhemäärityksen mukaan perheen muodostavat yhdessä asuvat avioliitossa tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia.

Suurperheeksi Suomessa lasketaan perhe, johon kuuluu isän ja äidin lisäksi vähintään kolme lasta. Suurperhe on aikoinaan tarkoittanut perhettä, johon ydinperheen eli pariskunnan ja lasten lisäksi kuului myös isovanhemmat. Usein suurperheeseen kuului myös naimattomia tätejä, heidän lapsia, setiä tai enoja sekä myös naimisissa olevia setiä tai enoja ja näiden puolisoita sekä serkkuja. Suurperhe oli tavanomainen perhemuoto maatalousyhteiskunnassa 1700- luvulla aina 1800- luvun loppuun asti. (Utrio, 2000, 235)

Yhden vanhemman perheessä lapsella tai lapsilla on vain yksi huoltaja, usein äiti. Yksinhuoltaja ja lapsi tai lapset muodostavat perheen. Nykyisin myös kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä, lapsi tai lapset muodostavat perheen. Näitä kutsutaan sateenkaariperheiksi. Sateenkaariperheellä tarkoitetaan sellaista lapsiperhettä, joka ei muodostu heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille. Näitä ovat esimerkiksi nais- tai miesparin perheet tai ei-heteroseksuaalisen yksinhuoltajan perheet tai perheet, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa. (Setan [www-sivut](http://www.setan.fi), 2014)

7 LAPSI UUSPERHEESSÄ

7.1 Perheen määrittely

Perheen määrittely ei ole ongelmaton koska käsitteenä se merkitsee eri ihmisille eri asioita. Perhe on yksilön ja yhteiskunnan välinen instituutio, jossa yhteiskunnaan taloudelliset sekä poliittiset asiat vaikuttavat perheen rakenteeseen ja hyvinvointiin. Nämä taas vaikuttavat yksilön käsityksiin itsestä ja omista mahdollisuuksista. (Rit-mala yms. 22–23)

Yksinkertaisen määritelmän mukaan perheeseen kuuluu kaksi eri sukupuolta edustavaa henkilöä sekä heidän mahdolliset jälkeläisensä eli lapset. Puhuttaessa perheestä, tarkoitetaan pientä kiinteää ydinperhettä, joka perustuu tunnesuhteille. Perheen jäsenet säilyvät samoina vuosikymmenten ajan. (Utrio 2000, 348)

Uusperheillä on edelleen monta määritelmää. Maija Rauhan väljän määritelmän mukaan uusperheitä ovat kaikki perheet, joissa vähintään yhdellä perheen jäsenellä on takanaan rikkoutunut liitto, olipa perheessä lapsia tai ei. Tavallisesti uusperheessä on lapsia, mutta kaikki lapset tai kukaan lapsista ei asu pysyvästi perheen kanssa. (Rauha 2000,)

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan uusperheiksi kutsutaan sellaisia perheitä, jossa isällä ja/tai äidillä on lapsia aiemmasta perhesuhteesta. Perheessä on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi eivätkä perheen kaikki lapset ole puolisoitten yhteisiä. (Tilastokeskuksen www-sivut, 2014)

Internetin sanakirja puolestaan määrittää uusperheen käsitteen seuraavasti: Perhe jossa jompikumpi tai kumpikin puolisoista on ollut aiemmin toisessa avio- tai asuinliitossa ja johon voi kuulua puolisoitten yhteisiä ja aiemmista liitoista peräisin olevia lapsia. Uusperheitä, joissa asuu yksi tai useampi vain toisen vanhemman lapsi tai lapsia oli tilastokeskuksen mukaan vuoden 2013 lopulla 76 000. Määrä on kasvanut hitaasti 1990-luvulta lähtien, jolloin uusperheitä alettiin tilastoida.

7.2 Uusperhe ja arkiperhe

Vuoroasumisen yleistyessä sama lapsi voi kuulua kahteen uusperheeseen samanaikaisesti tai kuulua toisen vanhemman luona uusperheeseen ja toisen vanhemman luona yhden vanhemman perheeseen. Uusperheen sisällä perhe saattaa jakaantua vielä vuoroasumislusten mukana ollessa suurperheeksi ja vuorolasten asuessa toisen vanhemman luona, arkiperheeksi. (Uusperheleiri 2013)

Arkiperheeseen kuuluu yleensä biologinen ja ei-biologinen vanhempi, joiden luona lapsi asuu. (Rauha M. 2000, 17) Arkiperheessä lapsi saattaa olla vain toisen vanhemman biologinen lapsi ja perheessä saattaa lisäksi asua myös molempien vanhempien biologinen lapsi.

7.3 Lapsen sopeutuminen uusperheen jäseneksi

”Lapsi on kiintynyt vanhempiinsa eikä halua menettää heitä. Lapsen näkökulmasta hyvä ero on sellainen, jossa hänen tarpeensa otetaan huomioon. Ja aikuisten on ymmärrettävä että lapsen on saatava tuntea itsensä merkitykselliseksi vanhemmilleen.” (Lapsen aika, 2003. 81) ”

Tutkijan näkemyksen mukaan lapsi on joustava ja tottuu uusiin elämäntilanteisiin. Lapsi on kuitenkin aikuisen määräysvallan alla ja joutuu ehkä tahtomattaankin uusperheen jäseneksi. Uusperheessä lapsen asema on erilainen kuin perheen aikuisten, jotka solmivat parisuhteen vapaaehtoisesti. ”Lapselle uusperhe tarkoittaa sitä, että hän joutuu hyväksymään elintilaansa ihmisiä, joita ei ole itse valinnut.” (Mansikka, Väestöliiton www-sivut, 2014)

Aikuisten sopeutumista auttaa se, että valtaosa on valinnut perhemuotonsa itse ja sitoutunut siihen. ”Lapsilla valinnanvaraa ei ole, vaan he joutuvat tyytymään aikuisten valintoihin. Jos lapset saisivat valita, monet uusperheet jäisivät syntymättä, sillä lapset toivovat usein biologisten vanhempiensa palavaan yhteen.” (Rauha, 2003, 17)

Uusperheen muodostuessa lapsen kokemat muutokset ovat niin sosiaalisia kuin fyysisiäkin muutoksia. Fyysisistä muutoksista suurin on muutto uuteen kotiin. Joskus muutetaan jopa uudelle paikkakunnalle, kauas lapsen tutusta elinympäristöstä. (Mansikka, Väestöliiton www-sivut, 2014)

Tosiasia on, että lapsen entisen yhden kodin tilalle tulee kaksi kotia, ehkä kaksi perhettä. Oman paikan uudelleen hakeminen ja tilan jakaminen uusien ihmisten kanssa ovat lapsellekin haastavia aiheita.

Sosiaaliset suhteet saattavat muuttua rajusti ja uusia ihmisiä ilmestyä lapsen elämään. (Mansikka, väestöliiton www-sivut, 2014) Uusperheessä kaikki osapuolet tarvitsevat aikaa sopeutua uusiin ihmisiin ja uuteen elinympäristöön. ”Lasta ei voi pakottaa rakastamaan uutta aikuista tai uusia sisaruksia.” (Mäkijärvi, 1996, 127)

Eron jälkeen uusperhe voi antaa lapselle uudet elämän mahdollisuudet. Uusperheen muodostuminen ei saa kuitenkaan estää lapsen suhdetta biologiseen vanhempaan ja lapsen on saatava pitää yhteyttä toiseen vanhempaan. Eron läpikäynti perheessä voi antaa uuden suunnan ongelmien ratkaisemisen oppimiselle. (Mäkijärvi, 1996, 127)

Uusperheen rakentaminen ei yleensä suju ongelmitta. Perinteiset mallit eivät toimi ja niin lapsi kuin aikuinenkin on uuden edessä. Perheenjäsenten on määriteltävä uudelleen roolinsa muuttuneessa perheessä. Lapselle ero biologisesta vanhemmasta ja sopeutuminen uusiin ihmisiin saattaa viedä aikaa. (Mansikka, Väestöliiton www-sivut, 2014)

Aikuisille uusperhe tuo mukanaan haasteita kasvatukseen, kotitöihin ja raha-asioihin. Menee oma aikansa löytää tasapaino. Perheen yhteinen hyvinvointi on tärkeää ja lapsi voi hyvin onnellisissa kotioiloissa, jossa hänellä saa eron jälkeenkin olla kaksi vanhempaa, asuu hän sitten biologisten tai ”puolikkaiden” vanhempien kanssa. (Mansikka, väestöliiton www-sivut, 2014)

Suomen Uusperheellisten liitto ry:n, Suplin, puheenjohtaja Pekka Larkela kirjoittaa Suplin verkkosivuilla uusperheen arjesta ja sen haasteellisuudesta. Larkelan mukaan

uusperheet eroavat useammin kuin ydinperheet ja he tarvitsevat tukea, jotta he selviäisivät uudessa perhemallissa.

8 PUOLIKAS VANHEMMUUS

Äiti- ja isäpuolet törmäävät jatkuvasti myytteihin. Näistä tunnetuin on varmasti ”ilkeä äitipuoli” myytti. Sen varjolla lapset sietävät äitipuolta hänen onnistuessaan, mutta epäonnistuessaan tai suuttuessaan hän on maailman pahin ja ilkein ihminen. Äitipuoli yrittää usein parhaansa sopeutuakseen ja luodakseen suhteen puolisonsa lapsiin. (Murtorinne-Lahtinen, 2013, 19)

Maija Rauha määrittelee äitipuolen naiseksi, jonka kumppanilla on lapsi tai lapsia aiemmasta suhteestaan. (Rauha, 2003) Rauman uusperheleirillä joulukuussa 2013 pohdittiin parempaa nimitystä äitipuolelle: Äitipuolista käytetään perheen sisällä usein etunimeä, joten nimitys ”äitipuoli” oli useimpien perheleiriläisten mielestä vanhentunut. Uusäiti, etä-äiti, ja arkiäiti olisivat sopivampia nimityksiä nykypäivän uusperheäideille leiriläisten mielestä. Eräs äiti sanoi, että on typerää olla joku puolikas, kun on lapsen kasvatuksessa ja ylipäätään kaikessa on mukana ihan ”täysillä.”

Uusperheleirillä tuli esille, että jotkut äidit kokevat oman roolinsa joskus hankalaksi. Biologisen vanhemman oikeudet ovat lainvoimaisia ja suhde lapseen on niin ainutlaatuinen ja suojattu, ettei ”puolikkailla” vanhemmilla ole vaikutusmahdollisuuksia lapsipuolten asioihin.

Itse olen uusperheessäni oppinut, että äidillä on uusperheessä erityinen asema, ja sen hyväksyminen vei hetken aikaa. Tämän oivalluksen jälkeen oli itselläkin helpompi olla. ”Vaikka äiti olisi alkoholisti, narkomaani, mielenterveysongelmainen, häirikkö tai lapsen hylännyt, hänen lapsensa rakastaa häntä. Lapsella on oikeus rakastaa ja kunnioittaa biologisia vanhempiaan, olivatpa he millaisia tahansa. Äiti nauttikoon täydellistä diplomaattista koskemattomuutta perheessä.” (Rauha, 2003, 185)

9 LASTEN NÄKÖKULMAN TUTKIMINEN

9.1 Aineiston hankinta

Halusin tehdä opinnäytteen aiheesta, josta olisi apua sosiaalialan ammattilaisille. Työn teema löytyi kartoittamalla sosiaaliviraston tutkimustarpeita. Tutkin opinnäytteessäni vuoroasumislasten kokemuksia kahdessa kodissa asumisesta. Pysin selvittämään kahden kodin lapsen näkökulmasta vuoroasumisen hyviä ja huonoja puolia. Lisäksi tutkin näiden lasten tyytyväisyyttä ja ajatuksia vanhempien erosta sekä sitä miten lapset ovat kokeneet uussisarukset ja uusvanhemmat.

Haastattelun ajankohtana Raumalla lastenvalvojien tiedossa oli 29 perhettä joissa, vuoroasumisessa asuvia lapsia oli 37. Määrä on todennäköisesti suurempi, sillä kaikissa uusperheissä ei ole erikseen tehty lapsen tai lasten tapaamissopimusta kirjallisesti. Raumalaisissa vuoroasumisperheissä on joko yksi tai kaksi lasta. Lasten ikäkauma ja henkilömäärä on arviolta seuraavanlainen: 4-6-vuotiata 8 henkilöä, 7-12-vuotiata 15 henkilöä, 10–13-vuotiata 9 henkilöä ja 14–17-vuotiata 5 henkilöä. 18-vuotiata, jotka ovat asuneet vuoroasumisessa, on 2 henkilöä.

18 vuotta täyttäneet, täysikäiset henkilöt jäivät tutkimuksen ulkopuolelle. Samoin 3-vuotiaat ja heitä nuoremmat lapset jäivät aineiston ulkopuolelle tutkimuksen toteutumistavan vuoksi. Saamieni tietojen mukaan Raumalla ei tutkimusta tehdessä ole yhtään 3-vuotiasta tai sitä nuorempaa vuoroasumislasta. Tutkimukseen osallistui 9 raumalaislasta. Nuorin lapsista oli 3,5-vuotias, vanhin olivat 15-vuotias. Loput haastateltavat olivat 7-, 9-, 10- ja 12-vuotiaita. Yksi lapsista oli 13-vuotias.

Tutkimuksen aineistona on käytetty lakeja, aiheesta kirjoitettuja julkaisuja ja tutkimuksia. Lisäksi on hyödynnetty Internet-materiaalia ja median ajankohtaisohjelmia aiheesta. Aineistona on myös Suomen uusperheellisten liiton uusperheleiriltä kerättyä kokemustietoa uusperheen arjen haasteista. Uusperheleirillä käytyjen keskustelujen luottamuksellisuuden ja aihealueen herkkyyden vuoksi viittauksia on vähän.

Tutkimuspyyntökirjeitä (Liite 1) lähetettiin sosiaalitoimistolla laadittujen huolto- ja tapaamissopimusten perusteella yhteensä 29 perheelle. Tutkimuspyyntöön vastasi myöntävästi 3 perhettä. Pieneen osallistujamäärään saattoi vaikuttaa se, ettei tutkimuspyyntökirjelmässä mainittu, mihin mennessä vastaukset tulisi toimittaa sosiaalitoimistoon.

Julkaisin tutkimuspyynnön myös Rauman uusperheleirillä olleiden aikuisten yhteisessä keskusteluyhteisössä netissä. Sitä kautta yksi uusperhe kertoi halukkuudestaan lähteä tutkimukseen mukaan. Haastattelu ei kuitenkaan toteutunut. Lisäksi yksi kahdessa kodissa asuva nuori löytyi kanssaopiskelijan avustuksella.

Uusintakirjelmät lähetettiin kaikille perheille, jotka eivät olleet vielä vastanneet. Tämä tuotti lisää kuusi haastateltavaa. Lisäksi lastenvalvoja ilmoitti lokakuussa yhden perheen, josta tuli vielä kolme haastateltavaa lisää. Nämä kolme haastattelua eivät toteutuneet sairastumisen vuoksi. Tutkimukseen osallistui yhteensä 9 lasta. Joukossa oli myös sisaruksia ja veljeksiä.

Tutkimukseen osallistumisen edellytyksenä oli lapsen huoltajien suostumus. Kirjelmän suostumuspyynnöstä välitti lastenvalvoja suoraan huoltajille. Jos vanhemmilla on yhteishuolto, vaadittiin kummankin vanhemman suostumus ja heille välitettiin omat kirjelmät. Tutkimukseen suostumuksensa antaneiden yhteystiedot välitettiin tutkijalle vastauslomakkeella. Tutkijalle ei välitetty muiden kuin suostumuksensa antaneiden lasten ja vanhempien yhteystiedot. Tutkija ei itse ole pyytänyt minkäänlaisia lapsen asiakirjoja, eikä hänelle niitä ole näytetty.

Suostumuskirjelmässä tutkija on pyytänyt lupaa lasten haastatteluun ja huoltajien suostumusta videoida haastattelutilanne loppuraportin kirjoittamista varten. Videointimateriaalia ei kerätty, koska kameran varaaminen ja kuljettaminen eivät onnistuneet odotetusti. Lisäksi yksi vanhemmista antoi luvan haastatella lapsia, mutta ei videokuvata.

Kameran sijasta tutkija käytti nauhuria, ja tutkimusmateriaali litteroitiin tuoreeltaan, yksityiskohtien muistamiseksi. Nauhoitetut ja litteroidut haastattelut on hävitetty

asianmukaisesti tutkimuksen päätyttyä. Videoinnin poisjättämiseen haastateltavat suhtautuivat hyvin ja vanhemmat ottivat tiedon hyvin vastaan.

9.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytteessäni käytin kvalitatiivista, aineistopohjaista tutkimusmenetelmää, joka toteutettiin teemahaastatteluina. Tutkimusmetodina käytetty teemahaastattelu antoi tutkimuksen toteutukselle tarpeeksi liikkumavaraa. Lasten kokemusten kerääminen onnistui mielestäni parhaiten haastatteluilla. Teemoittamalla tutkimuskysymykset pysyivät samankaltaisina jokaiselle lapselle.

Työni hypoteesina oli, että vuoroasumislasten elämä on tasapainoista, vaikka vanhemmat asuvat eri osoitteissa. Oletuksena oli, että ongelmia ilmenee yleisesti vuoroasumisessa, kun toiseen kotiin tulee uusi aikuinen, joka tuo tulleessaan itsensä lisäksi myös ehkä uusia perheenjäseniä.

Ensisijaisesti tutkija toivoi tapaavansa haastateltavia heidän kotonaan. Lasten kannalta kotona tapahtuva haastattelu oli luontevin. Osa haastatteluista suoritettiin erinäisistä syistä sosiaalitoimiston perhehuoneessa. Lasten kanssa käsiteltiin eettisesti vaikeita aihealueita ja arkaluontoisia asioita. Haastateltavat lapset huoltajineen eivät ole tunnistettavissa tutkimuksesta.

Haastattelutilanteissa tutkija oli keskenään lapsen tai lasten kanssa. Lasten kanssa keskusteltiin vuoroasumisen hyvistä ja huonoista puolista, siitä miten he ovat kokeneet asumisen kahdessa kodissa ja onko asioita, joita he haluaisivat muuttaa tai jotka voisivat olla toisin. Tyytyväisyys oli myös yksi haastattelukysymysten teemoista.

Opinnäytetyön hyötynä oli saada lapsen ääni kuuluviin sekä tuoretta tietoa siitä, miten lapsi kokee vuoroasumisen. Erityisesti halusin työssäni korostaa lapsilähtöisyyttä ja heidän perspektiiviään vuoroasumisesta. Tutkimuksen tavoitteena oli palvella Rauman kaupungin lastensuojeluviranomaisten, erityisesti lastenvalvojien työtä ja antaa heille tuoretta tutkittua tietoa siitä, miten lapsi vuoroasumisen kokee.

9.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Haastatteluiden apuvälineenä olivat nallekortit ja pienet puunuket. Kortteja ja nukkeja vaihdeltiin lasten ikätason mukaan. Pienten lasten, eli tässä tutkimuksessa alle 4-vuotiaiden lasten kanssa parhaiten toimivat nallekortit. Yhdessä haastattelussa lapsi halusi käyttää sekä nukkeja että nallekortteja. Haastattelutilanteet etenivät leikin kautta, pääasiassa puunukkeja apuna käyttäen. Vanhempien lasten kanssa haastattelutilanteet etenivät perinteisellä haastattelumenetelmällä ilman apuvälineitä.

Tutkimuksen toiminnallinen osuus koostui lasten piirrostehtävästä, jossa jokainen haastateltava sai piirtää oman perheensä. Piirros ei toteutunut kahden nuorimman haastateltavan kohdalla. Piirrokset on liitetty osaksi opinnäytetyötä ja se on kerrottu kirjelmässä vanhemmille. Perhepiirros oli helppoa tehdä haastattelun aikana. Jotkut lapsista tekivät piirroksensa odottaessaan vuoroaan haastatteluun tai haastattelun jälkeen. Jotkut lapset tekivät kaksi perhepiirrosta, toiset vain yhden.

Haastatteluiden kolme pääkysymystä olivat: ”Kerro minkälaista on asua kahdessa kodissa? Kerro jokin hyvä asia kahdesta kodista? Kerro jokin huono asia kahdesta kodista? Ja mitä haluaisit muuttaa vuoroasumisessa?”

Haastatteluhetket kestivät noin 20 minuuttia, mutta perhepiirroksen kanssa aikaa kului yhteensä 40 minuuttia. Tutkimukseen osallistuneet perheet palkittiin Kontion Konditoria Oy:n lahjottamalla lahjakassilla. Vanhemmat kutsuttiin opinnäytetyön raportointitilaisuuteen.

10 VUOROASUMINEN RAUMALAISPERHEISSÄ

10.1 Tutkimuksen tulokset

Olen opinnäytteessäni kerännyt raumalaisten vuoroasumislasten kokemuksia vuoroasumisesta ja pyrkinyt lapsia haastattelemaan selvittämään kahden kodin hyviä ja huonoja puolia. Tutkijan mielestä työvälit auttoivat lasta vastaamaan kysymyksiin ja tutkijaa kommunikoimaan lapsen kanssa. Näin haastattelutilanteet olivat miellyttävä kokemus lapselle.

Tutkimusjoukko mahdollisti suuntaa antavan tutkimustuloksen. Haastateltavia lapsia oli kaiken kaikkiaan 9. Kattavamman tutkimustuloksen raumalaislasten vuoroasumisesta olisi saanut, jos lapsia olisi ollut noin 15.

Lasten omia kokemuksia ja ajatuksia vuoroasumisesta on tutkittu viime vuosina jonkin verran. Uusperheet ja lasten vuoroasuminen ovat opinnäytetyöni aikana olleet useaan otteeseen mediassa esillä. Vuoroasuminen puhuttaa ihmisiä.

Teoksessa Ero, vanhemmuus ja tukeminen (2009, 145) julkaistussa artikkelissaan Hannariikka Linnavuori viittaa sosiaali- ja terveysministeriön asettaman isätoimikunnan esittämään huollon ihannemalliin, todelliseen yhteishuoltoon, eli vuoroasumiseen. Vuoroasumisen onnistuessa ja jaetun vanhemmuuden toteutuessa vuoroasumisen katsotaan olevan lapselle paras mahdollinen vaihtoehto ja se voi tarjota aivan yhtä hyvän ja tasapainoisen elämän kuin tavallisessa ehjässä perheessä. (Komitean mietintö, 1999, luku 5)

Tutkijan mielestä suurimmassa osassa raumalaisperheissä pystytään tarjoamaan tasapainoista vuoroasumista lapsille. Vanhemmilta se vaatii joustavuutta ja kykyä ajatella lapsen parasta.

10.1.1 Hyviä asioita kahdessa kodissa

Työni hypoteesina oli, että vuoroasumislasten elämä on tasapainoista, vaikka vanhemmat asuvat eri osoitteissa. Oletuksena oli, että ongelmia ilmenee yleisesti vuoroasumisessa, kun toiseen kotiin tulee uusi aikuinen, joka tuo tulleessaan itsensä lisäksi myös uusia perheenjäseniä. Tämä hypoteesi lasten haastatteluihin vedoten osoittautui näiden 9 haastateltavan lapsen kohdalla liian kärkkääksi.

Uudet sisarukset olivat kaikkien mielestä hyvä asia, varsinkin vauvat olivat kaikkien haastateltavien mielestä hyviä ja tärkeitä asioita. Näin kertoo esimerkiksi 7-vuotias Joonas. (nimi muutettu)

”Mitä ajattelit siitä kun kerrottiin, että tulee uusi vauva isän luokse?”

”Ihan kivaa.”

”Onko sun mielestä jotain hyviä puolia kahdessa kodissa?”

”On, et sain niin kun Anssin (nimi muutettu) veljeksi ja... Ja se on nyt hyvä asia että on kokonainen perhe.” (ääni värisee ja painaa kasvoja alas.)

”molemmissa kodeissa?”

”Niin.”

15-vuotias Liisa (nimi muutettu) kertoi, että uudet pikkusisarukset ovat aivan ihania ja hän pitää niistä kaikista. Hänen ollessaan nuorempi, oli aluksi vaikeampi hyväksyä omassa kodissa äitipuolen lasta.

”Se tuntui vähän siltä.. tai mä niin kun ajattelin että miks toi tulee mun kotiin, että tää on mun koti. Mutta oltiin kuitenkin kavereita ja leikittiin yhdessä... että siihen tottui.”

Samoin 12-vuotias Enni (nimi muutettu) ajattelee että uussisarukset ovat kivoja.

”Mitä ajattelet uusista sisaruksista?”

”No on ne ihan kivoja. tai ne on niin pieniä viäl mut...”

”Onko ne sulle tärkeitä?”

” On.”

Kaikki lapset kokivat tärkeäksi vanhempien hyvät välit erosta huolimatta. Rauman kaupungin lastenvalvojat Maija Ikonen ja Taina Engblom korostavat, että vuoroasumisessa vanhempien on otettava huomioon lapsen tarpeet ja suhtauduttava joustavasti lapsen oleskeluun toisen vanhemman luona. Näin myös lapsi voi luottaa vanhempien kykyyn hoitaa hänen asioitaan. ”Lapsella on lupa olla tyytyväinen molemmissa kodeissa.” (Ikonen, Engblom)

”Et se o sille et mejän porukat on tosi hyvis väleis, ne näkee ja tällai, sit se on niin ku ookoo. Et parempi näin.”

Liisa ajattelee vanhempien onnistuneen erittäin hyvin vanhemmuudessa vuoroasumisesta huolimatta. Eron jälkeen hän asui isällään joka toinen viikonloppu, mutta ”isompana” alkoi käydä isän luona enemmän. Tapaamisten lisääntyessä vanhemmat tekivät sopimuksen viikko-viikko asumisesta ja myöhemmin vuoroasuminen muutettiin kaksiviikkoiseksi järjestelyksi Liisan omasta toiveesta. Liisa kokee nykyisen järjestelyn olevan paras vaihtoehto, koska nyt hän voi ”asettua hetkeksi paikoilleen”. Molemmat vanhemmat ovat hänelle yhtä tärkeitä.

”Mun miälest sit silleen just ehtii oleen ja sit se on silleen niin ku rutiini ja et se menee sillee luontevasti.”

Oona 9v. kokee vanhempien välien olevan hyvät ja sen vuoksi myös vuoroasuminen on ollut ”ihan hyvää”.

Joona kokee vanhempien olevan kavereita erosta huolimatta.

”Mistä sen tietää, että ne on kavereita?”

”Siit ku ne juttelee eikä sillai enää riitele.”

Haastateltavista lapsista vanhimmat kokivat tärkeäksi sen, että saavat olla mukana heitä koskevien asioiden ratkaisuisissa. Liisa on ollut mukana vanhempiensa kanssa yhdessä tekemässä päätöksiä ja hänen mielipiteitään on kysytty ja kuunneltu. Liisa kertoo osallistuneensa keskusteluun esimerkiksi kotiintuloajoista ja molempien koti-

en yhteisistä säännöistä sekä siivouksesta. Viime kädessä vanhemmat tekevät kuitenkin ratkaisut.

”Mun isä tuli meil ja sit ne (äiti ja isä) laati kahdestaan ne. (säännöt) Ettei sit olis sitä et jos jossai vaihees pakoillaan, niin et menee silleen et kumman luon on rennompaa.”

Lapsille oli ”ihan helppoa” puhua vuoroasumisesta. Ja haastattelun kysymykset eivät tuntuneet vaikeilta. Lapset kokivat haastatteluhetket hauskoina, mutta vähän ”kummallisina,” kuten 9-vuotias Oona kuvaili.

Eroasiat ja ajatukset perheestä saivat joidenkin lasten kohdalla tunteet pintaan. Vanhempien erosta ja ydinperheen menetyksestä puhuminen koettiin kuitenkin hyvänä asiana, vaikka eroaihe on vaikea, lapset halusivat puhua asioista enemmänkin.

Toteutetuissa haastatteluissa tytöt kertoivat, että ovat jo tottuneet ajatukseen kahdesta kodista. Tyttöilläkin oli kuitenkin ajatus siitä, että vanhemmat kuuluvat yhteen. Yksi tytöistä oli sitä mieltä, että parempi on, kun vanhemmilla on uudet puoliset, koska hän haluaa molempien vanhempien olevan onnellinen.

Pääasiassa lapset olivat tyytyväisiä ja onnellisia kahdessa kodissa. Hyviä asioita olivat edellä mainittujen asioiden lisäksi kahdet synttärit ja joululahjat. Joidenkin lasten mielestä myös oma huone toisessa tai molemmissa kodeissa oli hyvä asia.

10.1.2 Huonoja asioita kahdessa kodissa

Kuten edellä olen kirjoittanut, lapsen kannalta on tärkeää, että vanhemmat asuvat niin lähekkäin, että lapsen elinpiiri, kuten koulu, päiväkotiki, ystävät ja harrastukset pysyvät samana kodin vaihtamisesta huolimatta.

Haastateltavat lapset kokivat huonoksi asiaksi, jos vanhemmat asuivat liian kaukana toisistaan. Lapset kokivat sen vaikeuttavan toisen vanhemman tapaamista. Helpointa lasten mielestä olisi, jos vanhemmat asuisivat riittävän lähellä toisiaan. Oonalla oli tähän yksinkertainen ehdotus oman uusperheensä kohdalla:

”Musta olis hyvä, ku tää on kerta korkee talo (kerrostalo) että äitikin vois muuttaa tänne. Tohon toiseen kerrokseen. Niin olis niin helppoa.”

”Asutko enemmän toisessa kodissa kuin toisessa?”

”Asun mä välillä. Sit jos haluan olla enemmän toisessa paikassa niin soitan ja sanon että haluan tulla. Ja melkeen aina isi tulee hakemaan”

”Mites kaverit? Onko sulla kavereita molemmissa kodeissa?”

Joo-o. Tai mul on silleen äitin luona eri kaverit kun isin luona.

Toisinaan vanhojen suhteiden katoaminen tai taka-alalle jääminen lapsen sitä haluamatta voivat aiheuttaa mielipahaa tai murhetta lapselle. Haastatteluissa yllätyin siitä, miten voimakkaasti suru ydinperheen menetyksestä oli joillakin lapsilla läsnä vanhempien erosta. Lapsen surua ydinperheen menetyksestä ei saisi vähätellä.

”Uusperheiden lasten ja nuorten ongelmien taustalla saattaa olla myös toipuminen tai suruvaihe vanhempien erosta tai toisen vanhemman menettämisestä. Tällöin on tärkeää antaa lapselle aikaa käsitellä asioita ja sopeutua muutoksiin.” (Mansikka, 2014 väestöliiton www-sivut)

Haastatteluissa korostui erityisesti poikien kohdalla suru isän ja äidin erosta. Suru tuli esiin kyyneleinä ja aluksi kykenemättömyytenä puhua kahdesta kodista tai vastata tutkijan kysymyksiin. Tällaisessa tilanteessa otin yhteyttä vanhempiin ja kerroin, että eroaihe oli erityisen vaikea lapselle.

”Huomaan että sun on tosi vaikea puhua näistä asioista.”

”Nii-i”

”Pystytkö sanomaan miksi?”

”No kun tulee niin ikävä mun oikeeta perhettä, enkä olis halunnu...”

Vanhempien erosta oli näiden lasten mielestä erityisen vaikea puhua. Yksi pojista ei kyennyt vastaamaan kuin nyökkäämällä ja pudistamalla päätään. Haastattelun kysymyksiin oli lasten mielestä vaikea vastata koska kysymyksistä tuli pahamieli ja heitä alkoi itkettää. Ikävän myöntäminen oli helppoa, vaikka se tekikin surulliseksi.

Näitä lapsia yhdisti sama ajatus siitä, että jos heillä olisi taikasauva ja he voisivat taikoa ihan mitä tahansa, he olisivat halunneet alkuperäisen ”oikean perheen takaisin”. Jokainen haastateltava toivoi biologisten vanhempiensa palaavan yhteen ja tahtoi oman perheen asuvan taas saman katon alla.

”Mä en olis halunnu et ne eroo ja ku halusin että voitais olla yhdessä...”

Yksi pojista ajatteli, että hänellä on kaksi kotia ja nyt kaksi perhettä. Hänellä on kuitenkin kaksi perhettä vain jos molemmissa kodeissa on kaksi aikuista. Taikasauvalla hän olisi halunnut muuttaa kotona asuvien ihmisten järjestystä niin, että isä tulisi takaisin äidin kotiin ja äidin uusi miesystävä muuttaisi isän nykyisen vaimon luokse.

”Silloin kaikilla olis niin ku kuitenkin perhe”

Yhden pojan mielestä hänellä on vain yksi koti, mutta kaksi perhettä. Tämän lapsen koti on äidin ja isäpuolen luona. Toisen pojan mielestä koti on äidin luona ja isän luona käydään kylässä, vaikka siellä on omat huoneet. Muilla haastateltavilla lapsilla oli kaksi kotia ja kaksi perhettä.

Ajallisesti haastateltavien lasten vanhempien eroista oli kulunut vuodesta kymmeneen vuoteen. Surevien lasten vanhempien eroista oli kulunut vuodesta kolmeen vuoteen. Lapsen suru erosta ei ollut vain nuorimmilla lapsilla. Surevissa lapsissa oli kuopuksia ja esikoisia.

Kaikki lapset olivat yhtä mieltä siitä, että vaikka ydinperhettä ei enää ollut, he halusivat kuitenkin viettää joskus aikaa ydinperheenä.

”Voitais niin ku silleen vaik käydä joskus kerran kuus syömäs yhdes tai jotain. Ja sit vois kertoo vähän et mitä kaikille kuuluu. Mä haluaisin et olis sellasta aikaa joskus... Joo mä ajattelen et se ois tärkeetä.”

Kahdessa perheessä eläminen saattaa olla täysin erilaista ja perheissä voi olla erilaiset säännöt ja elintavat. (Mansikka, väestöliiton www-sivut, 2014) Haastateltavat lapset pitivät hyvänä ajatuksena, että molemmissa kodeissa olisi samat säännöt.

Joonan on sitä mieltä että toisessa kodissa on paljon sääntöjä ja toisessa kodissa niitä on vähän. Joonan mielestä sääntöjä on vaikea muistaa ja noudattaa ja se on joskus ”sekavaa”

”miksi on vaikeaa?”

”kun... tai et molemmissa olis samanlaiset säännöt, nii et saa kattoo telkkaria kauan ja vaik pitää mennä ajoissa nukkumaan. En mä muista kaikkia.”

Joonan mielestä toisessa kodissa oli myös ankarampaa kuin toisessa. Hän sanoo olevansa onnellinen molemmissa kodeissa.

Kahden kodin isommat lapset antoivat myös kritiikkiä vanhemmille siitä, etteivät he aina ymmärrä sitä, että kahden kodin välillä vaihtaminen ei ole aina yksinkertaista, ja säännöllinen paikan vaihtaminen väsyttää.

11 ANALYYSI JA TYÖELÄMÄ YHTEYS

11.1 Vanhemmuus jatkuu erosta huolimatta

Tutkimustulosten analysointi ja tulkitseminen ovat koostuneet pääasiassa lasten haastatteluihin ja piirroksiin tukeutuen, mutta myös muun kerätyn aineiston pohjalta. Haastattelu eteni yleensä haastattelurungon mukaan. Joskus oli parempi edetä piirroksen kautta tai vain keskittyä nukkeleikkiin. Haastatteluissa tärkeää oli kuunnella, mihin lapsi osaa vastata tai mistä lapsi haluaa puhua. Pieniä puunukkeja tutkimuksessa käytettiin kuvaamaan kahden kodin perheenjäseniä ja myös mitä perheenjäseneet kotona tekevät.

Haastattelutilanteissa piti ottaa huomioon lapsen ikä. Haastavia haastattelut olivat silloin kun puhuminen oli erityisen vaikeaa lapselle. Yllätyin lasten sinnikkyydestä. Lapset jaksoivat haastattelutilanteen loppuun asti siitä huolimatta, että kysymykset nostivat tunteet pintaan. Näissä tilanteissa haastattelun runko oli unohdettava ja haastattelut etenivät lohduttamisen kautta.

Tutkija itse tulkitse haastatteluiden pohjalta, että vanhempien pitäisi käydä enemmän eroasioita läpi lasten kanssa. Lapset sanoivat haastattelussa haluavansa puhua äidin tai isän kanssa erosta, siitä huolimatta, että siitä tuleekin paha mieli. Lasten haastatteluiden pohjalta selvisi, että varsinaisesti vuoroasuminen ei sureta lapsia, vaan suru koskee ydinperheen menetystä ja vanhempien eroa.

Tutkijalle avautui lasten kokemusmaailma eri tavalla kuin aiemmin. Oli yllätys, että vanhempien eron läpikäyminen voi olla lapsella täysin kesken vuosienkin jälkeen. Toisaalta, eroprosessi on vaikea aikuisille, se ei voi olla yhtään helpompaa lapselle. Lapsikin tarvitsee aikaa selviämiseen ja surutyöhön.

Erossa aikuisilla vellovat niin monet tunteet, että helposti lapsen paras unohtuu. Mielestäni lasten surusta vanhempien erotessa, olisi hyvä alkaa puhua vielä enemmän.

Erolapsille vertaistukiryhmästä voisi olla apua. Eronneita vanhempia voisi valmentaa uudenaikaiseen vanhemmuuteen ja saada vanhemmat ymmärtämään, että eron jälkeen vanhemmuus jatkuu ja lapselle vanhemmat ovat olemassa samalla tavalla kuin enne eroa.

En haastatellut vanhempia tutkimukseen, mutta vaihdoin kuitenkin ajatuksia melkein kaikkien vanhempien kanssa haastatteluista. Surevien lasten vanhemmille tuli yllätyksenä, että lapsella on yhä voimakas suru vanhasta ydinperheestä ja he halusivat ”vanhan” perheensä takaisin. Yksi äiti osasi odottaa, että ero aihe voi olla vaikea. Ikä ei tutkijan mielestä vaikuttanut lapsen suruun, mutta erosta kulunut aika saattaa vaikuttaa lapsen erosta selviämiseen ja surun muotoon.

Työni hypoteesina oli, että lapsi on joustava ja tottuu nopeasti uusiin tilanteisiin ja ihmisiin. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää huomata, kuka lapsista sopeutuu ja kuka ei. On iso asia jakaa oma koti ja omat vanhemmat uusien lasten kanssa ja alkaa ajatella heitä perheen jäseninä.

Aikuiset ajattelevat ehkä eri tavalla. Aikuiset saattavat lohduttaa itseään sillä, että nyt lapset saavat kavereita uuden puolison lapsista. Saattaa olla, että lapset eivät tule keskenään toimeen, henkilökemiat eivät kohtaa. Heidän on kuitenkin pakko jakaa elintila toistensa kanssa.

Lapsen sopeutumisprosessissa avainasemassa ovat vanhemmat, jotka omalla panoksellaan ja asenteellaan pystyvät helpottamaan lapsen oloa. Erosta huolimatta lapsella on kaksi vanhempaa. Lapsen täytyy saada rakastaa molempaa vanhempaa ja vanhempien on tuettava lapsen suhdetta toiseen vanhempaan.

11.2 Perhepiirrokset

Piirrostehtävässä korostui lapsen kokemusmaailma konkreettisena tuotoksena. Lasten perhepiirrokset antavat ainakin suurimmaksi osaksi viestiä siitä, että lapset ovat tyytyväisiä molemmissa kodeissa. Tyypillisimpiä perhepiirroksia olivat sellaiset, joissa lapset olivat piirtäneet paperille itsensä ja muut perheenjäsenet vierekkäin. Itsensä he

olivat piirtäneet keskelle ja molemmille puolille perheet; toiselle puolelle isän- ja toiselle puolelle äidin kodin perheenjäsenet. Jotkut lapsista piirsivät myös lemmikkieläimet perhepiirroksiinsa. Eräässä piirroksessa toisen vanhemman kotia ei ole piirretty, mutta perheen jäsenet lemmikkieläimineen on kirjoitettu tarkasti erilliseen kohtaan paperissa. Yhdessä piirroksessa lapsi on asettanut itsensä talon katolle, tarkkailijan asemaan.

Pääasiassa perhepiirrokset olivat värikkäitä ja niissä oli hymyileviä kasvoja. Yhdessä piirroksessa oli vain yksi koti. Haastateltava kertoi, että hänellä on vain yksi oikea koti ja se on äidin luona. Isän luona ei ole kotia, vaan se on isän koti ja hän käy isän luona kylässä.

Yksi perhepiirros erottui mielestäni selkeästi joukosta. Siihen oli piirretty lapsen kaksi perhettä ja lapsi itse etualalle. Perheen jäsenet oli piirretty piirin muotoon ja kaikki pitivät toisiaan kädestä kiinni. Perheen jäsenillä oli hymyilevät kasvot ja silminä olivat sydämet. Tutkijan mielestä tässä kuvassa erityisesti korostui vuoroasuminen ja uusperheellisyys positiivisessa mielessä. Juuri sellaisen uusperheen haluaisin itsekin.

11.3 Ammatillinen kehittyminen

Ammatillisen kehittymisen kannalta koin tärkeäksi, että opinnäytteessä oli mahdollisuus toteuttaa osaamista sosiaalialan konkreettisilla ammattivälineillä sekä käyttää myös muita opiskeltuja työmenetelmiä tutkimusta tehdessäni. Yhtä tärkeää oli, että sain tehdä tutkimusta lasten kanssa ja minulla oli mahdollisuus päästä lapsen kokemusmaailmaan mukaan haastatteluiden kautta. Lasten kokemukset olivat mielestäni riittävän haasteellinen ja mielenkiintoinen tutkimuskohde. Tutkimusta oli rajattu koskemaan vain lapsia, jotta lapsilähtöisyys korostui.

Tutkimuksella tuotettua tietoa voi käyttää lastenvalvojien ja muiden sosiaalialan viranomaisten hyödyksi esimerkiksi asiakastilanteissa. Uusperheen muodostuessa vi-

ranomaiset voivat hyödyntää tutkimustietoa kertomalla, miten lapset asiat kokevat. Erotilanteessa, jossa vanhemmat harkitsevat lasten vuoroasumista, viranomainen pystyy jakamaan tekemäni tutkimuksen tuloksia ja kertomaan vanhemmille raumalaislasten parissa toteutetusta vuoroasumisen kokemuksiin perustuvasta tutkimuksesta. Uskon, että näin lapsen ääni saadaan kuuluviin vuoroasumiseen johtavia päätöksiä tehtäessä ja lapsen etu huomioidaan tutkitun tiedon valossa.

Tekemäni tutkimus antaa helposti lisää aiheeseen liittyvää tutkittavaa. Mielestäni aiheetta voisi tutkia lisää aikuisten näkökulmasta ja uusperheen rakentamisesta. Lisäksi uusperheen arkea ja dynamiikkaa voisi tutkia tarkemmin sekä uusperheen perhesuhteita ja niiden muodostumista.

Tutkimustyöni päätyttyä pääsin mukaan Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämään Tilli Toukka -ohjaajakoulutukseen. Tilli Toukka on vertaisryhmämalli 4-6-vuotiaille lapsille, joiden vanhemmat ovat eronneet tai eroamassa. Ohjaajakoulutuksessa saan pätevyyden ohjata Tilli Toukka -ryhmiä. Tilli Toukka -vertaisryhmässä lapsen tunteita käsitellään leikin ja taiteen keinoin. On hienoa päästä osallistumaan koulutukseen tämän tutkimuksen jälkeen. Toivon, että pääsen kehittämään lasten parissa tehtävää erotyötä ammattini kautta.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K., Haapasalo, E., Hukkanen, A., Karlsson, M-L., Kyllönen, P., Miittinen, R., Myllykangas, Naapi, M., Nousiainen, T., Pankakoski, J., Rintala-Jaalivaara, K., Salo-Pankakoski, H, Spring-Reiman, P. 2007, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2007. 12–23 www.oikeus.fi. Viitattu 14.12.2013

Asetus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 28.6.1994/556. Viitattu 17.8.2014

Elo, A. 2013. Nimetön artikkeli. Sanomalehti Länsi-Suomi, 2013

Hakalehto-Wainio S. 2013 asiantuntijalakimies ...lapsen oikeuksista, Mannerheimin lastensuojeluliiton jäsenlehti Lapsemme 3, 41

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tiedote: Lapsi yhteishuoltoon – yksinhuoltoon.)

Ijäs K., 2003 Sukupuoli avain omaan elämään ja perheen ymmärtämiseen 107–111

Ikonen M. & Engblom T. Vuoroasumisen edellytyksiä

Isyyslaki 6 §

Janhunen T. & Pauni R. 2014. Miten auttaa lasta käsittelemään toisen aikuisen puuttumista? Yhden vanhemman perheiden liitto Ry:n jäsenlehti Muuttuva perhe 2, 6-7

Kasvukipujen läpi uusperheelliseksi. Suomen uusperheiden Liitto ry:n jäsenlehti Supliikki 2, 16–17

Kellet, M. & Ding, S. Middle Childhood, teoksessa *Doing research with children and young people* 161-172

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704. www.finlex.fi. Viitattu 18.7.2014.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. www.finlex.fi. Viitattu 17.8.2014

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 12§ yleiset säännökset 361/1983 www.finlex.fi Viitattu 5.12.2013

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 619/1996) (Täytäntöönpanolaki)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 Viitattu 17.8.2014

Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991)

Lastenhuoltolaki 9 § 2 mom.

Lastensuojelulaki 1983/683, yleiset säädökset 2§ muutoksineen. Viitattu 5.12.2013

Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990 – 2012. Tilastokeskus väestö- ja kuolemansyytilastot. www.stat.fi Päivitetty 24.5.2013 Viitattu 24.9.2013

Linnavuori, H. 2012. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta, Teoksessa: Ero, vanhemmuus ja tukeminen Kääriäinen, A. & Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (toim.) S.

Mansikka, M., Väestöliiton [www-sivut](http://www.sivut), 2014, www.vaestoliitto

Murtorinne-Lahtinen, M. 2013. Hyvä paha äitipuoli, ???

Mäkijärvi, L. 1995, Viikonloppulapsi Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy 127,

Oikeuden päätöksiä perheasioissa, www.oikeus.fi Viitattu 18.10.2014

Ojakangas T. 2012. Uusperheen uusi elämä. Mannerheimin lastensuojeluliiton jäsenlehti Lapsemme 1, 22–23 Pitkänen K. 2014. Erolapsi voi kätkeä tunteensa. Mannerheimin lastensuojeluliiton jäsenlehti Lapsemme 2, 21–22

Raittila, K. & Sutinen, P. 2008. Huonetta vai sukua. Helsinki: Karisto OY

Rauman kaupungin www-sivut 2014. Viitattu 5.9.2014. Päivitetty 23.4.2013
www.rauma.fi

Ritala-Koskinen, A. 1996, Uusperhelapset perheensä määrittelijöinä. Teoksessa: Lyytinen, P. & Lyytinen, H. eds., Lapsi ja tutkimus. Jyväskylän yliopiston lapsitutkimuskeskus. Jyväskylä: Atena kustannus Oy 135–149.

Ritmala M., Ojanen, T. Silvén, T. & R. Vihunen Teoksessa Lapsen aika. 2010, 12 - 13, 88

Sosiaalihuoltolaki 1982/710

Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin www-sivut 2013. Viitattu 12.12.2013 www.sosiaaliportti.fi Lastensuojelun käsikirja löytyy uudistetuilta THL:n sivuilta www.thl.fi. Uudistus tuli täytäntöön opinnäytetyötä viimeisteltäessä lokakuussa 2014

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, perusoikeudet 6§ Yhdenvertaisuus 7§ Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Viitattu 17.8.2014

Suomen laki- www-sivut, www.suomenlaki.com Viitattu 18.10.2014

Suomen Uusperheellisten liitto Ry:n uusperheleiri Raumalla 29.11.2013 – 1.12.2013

Taskinen, S. 2004. Lapsen etu erotilanteissa, opas sosiaalitoimelle. Gummerus kirjapaino oy 13,27

Utrio K. perhekirja, 2000, Karisto, 7, 235

Yhden lapsen perheiden liitto Ry, www.yvpl.fi Viitattu 30.8.2014

LIITE 1

RAUMAN KAUPUNKI
Sosiaali- ja terveysvirasto
Sosiaali- ja terveysjohtaja

PÄÄTÖSPÖYTÄKIRJA
13.5.2014

72/2014

Muut asiat
/0//0

Opinnäyte-/tutkimuslupahakemus

Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin:

- tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä
- tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään tai arkistoidaan henkilötietolaissa edellytetyllä tavalla
- tutkimusraportista ei ole yksilöitävissä tutkimuksen piiriin tai otantaan kuulunutta henkilöä
- mahdollisesti tarvittaessa suostumusasiakirjassa tulee ilmetä ao henkilön lupa käyttää häntä koskevia tietoja, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja henkilöiden mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutessa.


Opinnäytetyö/tutkimus: Kajavalta Heidi
Karpalopolku 8 B 15
26660 Rauma

Hakija: Lapsen kaksi kotia, vuoroasumisen kokemuksia lapsen näkökulmasta

Päätös Hyväksyn tutkimuslupa-anomuksen.

Liitteet Hakemus

Päätöksen
allekirjoitus


Antti Parpo
Sosiaali- ja terveysjohtaja

Pöytäkirja nähtävillä 21.5.2014

Tiedoksi Hakija, yhteyshenkilö

Tiedoksianto
asianosaiselle

Tämä päätös on
 lähetetty tiedoksi mainituille

Tämä päätös on
 annettu tiedoksi mainituille

Päiväys

14.5.2014

Tiedoksiantaja

Marja Laasonen

Otto-oikeus

Päätös voidaan panna täytäntöön, ellei siihen käytetä kuntalain mukaista otto-oikeutta.

Oikaisuvaatimus-
ohjeet

Oikaisuvaatimusviranomaisen
Sosiaali- ja terveyslautakunta
PL 283
26101 Rauma

RAUMAN KAUPUNKI
Sosiaali- ja terveysvirasto
Sosiaali- ja terveysjohtaja

PÄÄTÖSPÖYTÄKIRJA
13.5.2014

72/2014

Muut asiat
/0//0

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon viimeistään seitsemäntenä (7) päivänä päätöksen postituspäivän jälkeen. Kunnan jäsenen, joka ei ole asianosainen, katsotaan saaneen tiedon silloin, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Vaatimuksen voi toimittaa oikaisuvaatimusviranomaiselle postitse, henkilökohtaisesti tai lähetin välityksellä. Toimitustavasta riippumatta vaatimuksen on oltava oikaisuvaatimusviranomaisella ennen aukioloajan päättymistä viimeistään neljäntenätoista (14) päivänä päätöksen tiedoksisantipäivästä mainittua päivää lukuunottamatta.

LIITE 2

Hei!

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaalialan sosionomi (AMK) - tutkintoa. Opinnäytetyössä tutkin vuoroasumislasten kokemuksia vuoroasumisesta. Pyrin selvittämään kahden kodin lapsen näkökulmasta vuoroasumisen hyviä ja huonoja puolia. Tutkimusaineisto kerätään yhdessä Rauman kaupungin sosiaali- ja terveystalouden alaisten lastenvalvojien kanssa.

Tässä kirjelmässä pyydän lupaa lapsen tai lasten haastatteluun ja huoltajan tai huoltajien suostumusta videoida haastattelutilanne loppuraportin kirjoittamista varten. Videointimateriaali hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päätyttyä. Tutkimukseen osallistuneet perheet saavat haastattelun jälkeen Kontion Konditoria Oy:n lahjottaman lahjakassin.

Opinnäytteessä käytän kvalitatiivista, aineistopohjaista tutkimusmenetelmää, joka toteutetaan pääasiassa teemahaastatteluina. Tutkimuksessani tarvitsen raportointityön vuoksi videokameraa, jolla tallennan tutkimusmateriaalin eli haastattelut. Haastattelutilanteessa olen keskenään lapsen tai lasten kanssa. Lasten kanssa keskustellaan vuoroasumisesta ja siitä, miten he kokevat asumisen kahdessa kodissa.

Käytän haastattelussa apuvälineenä nallekortteja tai nukkeja. Kortteja käytetään kuvaamaan kahden kodin perheenjäseniä. Nukkeja voidaan käyttää samassa tarkoituksessa, mutta myös kuvaamaan mitä perhe tekee yhdessä. Apuvälineet helpottavat lasta vastaamaan kysymyksiin ja tutkijaa kommunikoiamaan lapsen kanssa. Toiminnallinen osuus koostuu lasten piirrostehtävästä, jossa jokainen haastateltava piirtää oman perheensä. Piirroset liitetään osaksi opinnäytetyötä.

Ensisijaisesti toivon voivani tavata lapsia heidän kotonaan. Lasten kannalta kotona tapahtuva haastattelu on luontevin. Haastattelu voidaan suorittaa myös puolueettomalla maaperällä, esimerkiksi sosiaalitoimiston perhehuoneessa, jos vanhemmat niin haluavat. Lasten kuljettaminen haastattelupaikalle tapahtuu tällöin huoltajien toimesta. Tutkijana en voi ottaa vastuuta lasten kuljettamisesta.

En pyydä minkäänlaisia lapsen asiakirjoja, eikä minulle niitä näytetä. Tutkimukseen osallistumisen edellytyksenä on lapsen huoltajien suostumus. Jos vanhemmilla on yhteishuolto, vaaditaan kummankin vanhemman suostumus ja heille välitetään omat kirjelmät. Suostumuksensa antaneiden yhteystiedot välitetään tutkijalle.

Haastateltavat lapset huoltajineen eivät ole tunnistettavissa tutkimuksessa. Loppuraportissa yksilöintitietoja muutetaan riittävästi. Haastateltavien tai huoltajien nimiä ei mainita opinnäytteessä. Tutkimuksen yhteistyökumppanilla ja toteuttajalla on ehdoton ammatillinen vaitiolovelvollisuus ja arkaluontoisia asioita käsitellään luottamuksella.

Tutkimustulokset ja työ kokonaisuudessaan esitellään diaesityksenä opinnäytetyöseminaarissa Satakunnan ammattikorkeakoulussa, Tiilimäen kampuksella joulukuussa 2014. Tutkimuksessa mukana olleilla on mahdollisuus tulla seuraamaan raportointia.

Ystävällisesti:

Heidi Kajavalta

LIITE 3



LIITE 4



LIITE 5



LIITE 6

